

Willibrorduskerk

Hengelo Gld

Plan van aanbeveling inrichting groenvoorziening

Sint Willibrordus parochie

September 2009

Uitgevoerd door Richard Zweekhorst, Tuinen van Vroeger, te Maarn

Inhoudsopgave:

- 1. Het gebouw**
- 2. De Vraag**
- 3. Huidige situatie**
- 4. Het uitgangspunt**
- 5. De Visie**
- 6. Het plan**
- 7. Aan te brengen beplanting**
- 8. Realisatie**
- 9. Kosten**

1. Het gebouw

De katholieke kerk in Hengelo is een prachtig gedetailleerde monumentale kerk uit 1843.

In 1924 heeft er een ingrijpende verbouwing plaatsgevonden, welke bepalend is voor het hedendaagse beeld met fraaie glas in lood ramen. Achter het schip, aan de zuidzijde, is de pastorie gebouwd, deze dient gedateerd te worden omstreeks 1843, de pastorie is onlang gerenoveerd en heeft zijn functie reeds verloren en wordt nu verhuurt. Het gehele pand is eigendom van de kerk en sinds 1999 aangewezen als rijksmonument. Onlangs zijn in de tuin aan de zuidzijde enkele ingrepen uitgevoerd. Zo is er een schuur bijgebouwd en zijn twee oude kastanjabomen verwijderd. De bomen waren, zeer waarschijnlijk, geplant met de bouw van de kerk, 1843. Achter de kerk, wederom de zuidzijde, is bebouwing tot stand gekomen die ernstig afbreuk doet aan het monumentale karakter van de kerk. Pogingen deze bebouwing te camoufleren zijn slechts gedeeltelijk geslaagd.

2. De Vraag

Onlangs is Tuinen van Vroeger een plan voorgelegd ter prijstechnische beoordeling.

Hierop is enig inhoudelijk commentaar gekomen van Tuinen van Vroeger. Wij zijn van mening dat er meer gedaan mag worden om de relatie van het monumentale pand en de omgeving te versterken. Via de vicevoorzitter, dhr. Pieter Hemels, is er contact gelegd met dhr. Theo Keurentjes. Samen met de heer Keurentjes en de overige vrijwilligers is er in augustus een bezoek gebracht aan het pand. Hier zijn de gebruiksdoeleinden, de praktische routing en het onderhoud ter sprake gekomen. Kort zijn enkele ideeën de revue gepasseerd welke hieronder uitgewerkt zijn in een aanbeveling en kostenanalyse. Het plan omvat uitsluitend de zuid en west zijde van de kerk, met de mogelijkheid later uit te breiden naar het geheel plangebied.

3. Huidige situatie

In de huidige situatie is er sprake van een arbeidsintensieve groenstrook aan de noord en westzijde van de kerk.

Hierin veel geschoren vormen en een beplanting die zich heeft uitgedund naar het overleven van de sterkste soorten, vaak zijn dit niet de fraaiste. De grote delen met zware aarde tussen de beplanting vragen zeer regelmatig intensief onderhoud. Het beeld is verzorgd en welonderhouden. Maar er mist duidelijk lijn en er is zeker geen sprake van een ensemblewaarde tussen het monumentale pand en de tuin.

Aan de zuidzijde is momenteel geen beplanting te vinden.

Na het plaatsen van de schuur is de bestrating op orde gebracht en wacht de grond op een invulling.

Aan de oostzijde is een binnentuin aangebracht. Ook hier is te zien dat het onderhoud intensief is wat voor de vrijwilligers een grote belasting moet zijn. Helaas zien we hier een sterke uitholling van het sortiment door het regelmatig scheuren van de sterkste planten. Ook hier kan in de toekomst veel bereikt worden. De functie van deze tuin is anders dan de overige delen. De binnen tuin is meer privaat onderdeel van de parochie en invulling met een fraaie bloementuin en nutstuin zal een verrijking betekenen. Qua onderhoud zal dit geen netto extra belasting geven. Het beeld zal enorm toenemen. Mogelijk is dit in de toekomst nader uit te werken.

4. Het uitgangspunt

Sint Willibrord (658-739), een voorvechter van het uitdragen van het christendom in Nederland. In de tijdgeest een pionier die vele Nederlanders heeft bekeerd. Vanuit het benedictijner klooster van York uitgezonden naar de Nederlanden, tot aartsbisschop benoemd en stichtte op latere leeftijd zelf een benedictijner klooster in Echternach. Heden ten dagen houdt men een processie ter nagedachtenis aan Willibrordus, onderdeel hiervan is een springprocessie waarbij men drie passen voorwaarts en twee passen achterwaarts loopt.

Kunnen we dit verwerken in een tuinplan?

Het katholieke geloof is er een die samengaat met veel symboliek. Symboliek is te vinden in vele relikwieën, gewoonten, gebouwen en in planten. Tijdens de diensten worden planten gebruikt in bloemstukken en versieringen. Daarbij hebben de planten ook hun symbolieke waarde. Deze symbolieke waarden zijn zichtbaar voor degene die het wil en kan zien, voor mensen die hier niets mee hebben rest een fraaie compositie van bloemen. Compositie en symboliek...

Kunnen we dit verwerken in een tuinplan?

Een monumentaal pand is beschermd en beeldbepalend voor de omgeving. Wanneer het pand door monumentenzorg is aangemerkt is het duidelijk dat men van mening is dat dergelijke panden belangrijk zijn om te behouden voor de toekomst. Helaas wordt er maar weinig gebruik gemaakt van de zogenaamde ensemblewaarden. Het pand en de omgeving versterken elkaar. De tot stand gekomen woningbouw aan de zuidzijde is een goed voorbeeld hoe het beeld van de kerk teniet wordt gedaan door de omgeving. Natuurlijk kan niet alles bij het oude blijven, hiervoor zijn te veel factoren van belang. Rond om de kerk moet zeker gewogen worden hoe deze gebouwen tijdens hun oprichting in de omgeving stonden. In die tijdgeest was het namelijk van groot belang hoe het pand in de omgeving heeft gestaan. Het tot stand komen van de ensemblewaarden...

Kunnen we dit verwerken in een tuinplan?

5. De Visie

Duurzaam inrichten van de groenstroken rond de kerk waarbij rekening wordt gehouden met de ensemblewaarden, symboliek en het huidige gebruik. Ingevuld op een wijze dat het netto onderhoud afneemt en de kwaliteit toeneemt.

6. Het plan

De basis rond de kerk is redelijk op orde, de tuinmuren geven een duidelijke scheiding tussen openbare ruimte en de grond behorende tot de kerk. Op de westzijde zijn twee lindebomen geplant en deze voldoen goed aan het te realiseren beeld. Aan de zuidzijde zouden de Kastanjes weer terug mogen komen, deze bomen hebben vanuit historisch oogpunt zeker een beschermende functie gehad. Een gewoonte om dergelijke bomen per twee aan te planten, in de omgeving zien we met enige regelmaat oude kastanjes bij boerderijen, veelal per twee aangeplant om bescherming te bieden tegen de elementen.

Voor het herstellen van de ensemble en historische waarde is het aan te bevelen de bomen terug te planten, gezien de huidige problemen met de bloedingsziekte in kastanjabomen en de verminderde functionaliteit van de bomen stellen wij voor te kiezen voor de rode paardenkastanje, *Aesculus carnea Briottii*. De bomen dienen, indien mogelijk, op dezelfde plek te worden aangeplant als de verdwenen exemplaren.

De zuid en westzijde hebben met de aanplant van de kastanjes en het handhaven van de linde weer hun basis terug.

Voorts is het zaak de gehele beplanting aan de westzijde te verwijderen, tot op de tuinmuur wordt alles kaal gemaakt. Resteert dan aan de zuid en west zijde en kale vlakte met enkele bomen. Tijd om te gaan bouwen!

De omgeving van Hengelo heeft een prima basis voor het aanbrengen van een stinzebeplanting. Het leemgehalte van de bodem, alsmede het opstuwende van mineraalrijk water vanuit de diepe onderlaag, zijn een goed uitgangspunt. De ligging van het dorp Hengelo op de oude essen is bepalend voor de mogelijkheden. In de teellaag is sprake van een verstoorde en geroerde samenstelling. In de loop de jaren zal de oude grondslag altijd weer de boventoon gaan voeren, deze uitgangspositie geeft voldoende aanleiding over te gaan tot en duurzame opzet. Zowel de linde als de kastanje gaan goed samen met stinze. Stinzeplanten zijn veelal oude, streekeigen, soorten met de bloei in het vroege voorjaar. Onder de stinzeplanten, veelal in Nederland geïntroduceerd in de 16^e en 17^e eeuw, bevinden zich veel planten met symbolieke waarden. Deze tijdsperiode, en bloeitijd in handel, reizen en ook de schilderkunst maken dat wij in de huidige tijd de geïntroduceerde planten herkennen als symboliek binnen het geloof.

Onder de bomen wordt een veld met gras en madelief aangebracht, hieronder wordt bij aanleg en basis gemaakt van diverse stinzeplanten met symbolieke waarden. Op deze wijze ontstaat er in de directe omgeving van de kerk een plek om te vertoeven en te overdenken, de aanwezige symboliek kan voor het individu iets toevoegen, samen vormt het daarbij een zeer fraaie en onderhoudsarme compositie.

Samengevat rest nu een strook bloeiend gras (veelal madelief) met daarin enkele bomen, omsloten door een tuinmuur. De verwijzing naar een historische kloostertuin is groot, Willibrordus al stichter van het benedictijner klooster in Echternach. De stinzeplanten komen ieder voorjaar op en verdwijnen weer, langzaam aan zal het beeld door de jaren heen verfraaien, drie passen vooruit en twee passen achteruit. Voor wie het wil zien zit er veel meer in dan men als leek kan vermoeden, waarbij de relatie met het geloof wordt aangegaan.

7. Aan te brengen beplanting

Onderstaand zullen de aan te brengen verwilderende planten worden beschreven, waarbij hun algemene symboliek wordt weergegeven. Invulling van de beplanting kan ter plekke plaatsvinden, in het werk. Sommige soorten verwilderen door de gehele tuin, andere worden aangeplant in kleine groepen.

- Madelief; Symbool van de nederigheid en zuiverheid, volgens sommige bronnen de favoriete bloem van Jezus die ze in het dal van Nazareth uitplantte.
- Narcis, kleine trosnarcissen (Jetfire); Symbool voor sterven op jeugdige leeftijd, verwijzing van de maagd Maria naar het sterven van haar zoon.
- Kastanje; De vrucht van de kastanje wordt niet bekrast door de stekels van haar bolster, zo is Maria niet belast door erfzonde.
- Lelietje van Dalen; Symbool van de advent; symbool van de deugd en nederigheid door de hangende bloemen (zoals alle hangende bloemen); symbool van Maria door het smetteloze witte.
- Tulp, (Guiseppe Verdii); Symbool van de liefde maar ook van de ijdelheid. De tulp Guiseppe Verdii lijkt sterk op de verdwenen oude soorten en kan prima verwilderen.
- Hyacint (Non Scripta); Symbool bij de geboorte van Christus, als funerair symbool voor voorzichtigheid en wijsheid
- Iris (reticulata); Symbool van het zwaard dat door Maria's hart zal gaan. Veelal Nederlands gebruikt symbool ter vervanging van de Lelie, vooral door de zwaardvorm van het blad. In blauwe, lees donkere, vorm gebruikt als toespeling van de smart.
- Anemone; Symbool van dood en rouw, veel gebruikt in de schilderkunst als symbool bij de kruisiging.
- Akelei, (wilde akelei aanbrengen onder de bomen); Symbool voor de Heilige geest
- Viooltjes; Symbool gebruikt bij taferelen van de aanbidding van de Herders en de Koningen. Verder eenvoud, nederigheid en zelfopoffering.

Buiten een fraai bloemperk ontstaat op deze wijze een tuin om de kerk waar een ieder zich in het geloof kan verdiepen en kan overdenken. De planten worden in een veld van madelief aangebracht.

8. Realisatie

Uit te voeren werkzaamheden kunnen veelal plaatsvinden met inzet van vrijwilligers. Tuinen van Vroeger zal de vrijwilligers aansturen en zorg dragen voor levering van juiste beplanting en machines.

- Rooien van de aanwezige beplanting, machinaal
- Egaliseren en bemesten van de teellaag
- Planten van de Kastanjabomen en aanbrengen van de bolgewassen
- Egaliseren en inzaaien van de madeliefzaden
- Afwerken van het geheel

9. Kosten

Tuinen van Vroeger gaat uit van uitvoering van alle werkzaamheden in en tijdsspanne van 1 dag. Hiervoor is een inzet van ongeveer 5 tot 10 vrijwilligers nodig. Daarbij is het raadzaam hulp te vragen van de gemeente Bronckhorst met het verzoek zorg te dragen voor het afvoeren van de groenafval en hiervoor de kosten op zich te nemen. Het kerkbestuur kan hierover, met dit plan, in contact treden met de gemeente.

Kosten:

- Arbeid voorbereiding en aansturing vrijwilligers en helpen met de uitvoering.

Euro 400.- excl. 19% BTW

- Leveren beplanting en zaden in stelpost

Euro 1000.- excl. 6% BTW

- Leveren bomen maat 14/16, Easculus carnea Briottii

Euro 300.- excl. 6% BTW

Ten slotte

Een niet alledaagse invulling van een kerktuin met sterke verwijzingen naar vele omschreven factoren. Baanbrekend binnen de algemeen toegepaste beplantingsvormen rond om kerkgebouwen, traditioneel in opzet wanneer er gekeken wordt naar de oude kerken in Groningen en Friesland. Baanbrekend, Willibrordus, Friesland, heden en verleden komen samen in een kleine ruimte in Hengelo. Waar de weide met madelief hopelijk voldoende respect afdwingt om de hond een blokje verder uit te laten!

Met veel plezier voor u opgesteld;

Richard Zweekhorst, Tuinen van Vroeger, te Maarn

Website www.tuinenvanvroeger.nu ; email richard@tuinenvanvroeger.nl